

Jerzy Pogonowski

Recenzja z Charles Parsons, Philosophy of Mathematics in the Twentieth Century: Selected Essays*

Charles Parsons jest wybitnym znawcą filozofii matematyki, który znacząco przyczynił się nie tylko do głębszego zrozumienia myśli innych filozofów, ale także zaproponował własne oryginalne idee w tej dziedzinie. Znane są jego subtelne analizy dokonań wielu myślicieli w refleksji filozoficznej nad matematyką. Pisał również sporo o intuicji matematycznej oraz o platonizmie matematycznym. Był też jednym z redaktorów naukowych wydania monumentalnych *Collected Works* Kurta Gödla.

Recenzowana książka to, wedle słów samego autora, ciąg dalszy jego rozważań zawartych w wydanym wcześniej tomie *From Kant to Husserl: Selected Essays* (Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 2012). Eseje zamieszczone w recenzowanym tomie są reprintami artykułów już wcześniej opublikowanych. Wyjątkiem jest esej otwierający cały tom, a mianowicie *The Kantian Legacy in Twentieth-Century Foundations of Mathematics*. Ponadto, cztery z zamieszczonych w tomie esejów opatrzone są dodatkowymi komentarzami, nie publikowanymi wcześniej.

Autor podzielił tom na dwie części, przy czym kolejność esejów odzwierciedla mniej więcej chronologię omawianych zagadnień:

1. *Some Mathematicians as Philosophers*. Pierwszym esejem tej części jest wspomniany już wyżej tekst dotyczący spuścizny myśli Kanta w filozofii matematyki XX wieku. Drugi esej poświęcony jest realizmowi oraz debacie na temat niepredykatywności prowadzonej w latach 1917–1944. Kolejny esej omawia późne poglądy Paula Bernaysa na filozofię matematyki. Głównym bohaterem czterech pozostałych tej części jest Kurt Gödel: Parsons omawia jego słynny tekst *Russell's Mathematical Logic*, porównuje poglądy Gödla i Quine'a na temat analityczności oraz przedstawia stanowisko Gödla w kwestii platonizmu oraz statusu intuicji matematycznej.
2. *Contemporaries*. Dwa eseje tej części dotyczą dorobku Willarda Van Ormana Quine'a: głoszonego przezeń nominalizmu oraz wyjaśnień genetycznych

*Review of Charles Parsons's *Philosophy of Mathematics in the Twentieth Century: Selected Essays*

w jego *The Roots of Inference*. Pozostałe eseje tej części poświęcone są pracom: Hao Wanga (zarówno jako filozofa, jak też interpretatora myśli Kurta Gödla), Hilarego Putnama (Parsons omawia jego poglądy na temat istnienia oraz ontologii), Williama Taita (Parsons analizuje jego stanowisko w filozofii matematyki).

We wstępie autor uzasadnia wybór tematów, który postronnemu czytelnikowi może wydać się arbitralny. Parsons przyznaje, że kierował się własnymi upodobaniami filozoficznymi. Nie należy czynić mu z tego powodu zarzutu: w sprawach, o których pisze, wykazuje się znakomitymi kompetencjami, wnikliwością oraz bardzo dobrą wiedzą faktograficzną. Zwróćmy uwagę, że autor odnosi się do stosunkowo nowych (patrząc z perspektywy historii nauki) faktów, prezentowanych stanowisk i poglądów. Omawiane refleksje są wciąż na tyle żywe, że ich dyskusowanie, interpretowanie oraz krytyka nadal pozostają aktualne, zasługują na więcej niż tylko wzmiankę historyczną.

W analizach Parsonsa widoczna jest dominacja myśli Quine'a oraz Gödla, nie znajdujemy natomiast w przedstawionych esejach znaczących odwołań do logicyzmu oraz intuicjonizmu. Jedynie w eseju *The Kantian Legacy in Twentieth-Century Foundations of Mathematics* (publikowanym po raz pierwszy) Parsons wskazuje na wpływ niektórych idei Kanta na twórczość Paula Natorpa, Ernsta Cassirera, Luitzena Brouwera. W eseju tym znajdujemy też dyskusję wpływu Kanta na Davida Hilberta oraz Paula Bernaysa.

Niewątpliwą zaletą recenzowanego zbioru esejów jest dokonana przez Parsonsa skrupulatna analiza zmian w poglądach bohaterów poszczególnych tekstów. Jest dość oczywiste, że jeżeli dany myśliciel przez kilka dekad uprawia refleksję filozoficzną nad matematyką, to jego poglądy ulegają wysubtelnieniu. Sądzimy, że ten właśnie aspekt analiz Parsonsa okaże się najbardziej interesujący dla ewentualnych czytelników. Sam autor esejów zebranych w tomie również modyfikował i pogłębiał swoje poglądy, co widać chociażby w dodatkach załączonych do czterech esejów.

Jak widać ze spisu tematów esejów, Parsons prezentuje dwudziestowieczną filozofię matematyki jako konglomerat przemyśleń wybranych matematyków i filozofów. Można oczywiście przyjąć taką perspektywę, uznając, że refleksja w filozofii matematyki danego okresu to suma poglądów i stanowisk zaświadczonych w tym okresie. Alternatywą dla takiego ujęcia byłyby prezentacja odwołująca się do wybranych problemów filozofii matematyki. Realizacja takiego przedsięwzięcia byłaby jednak o wiele trudniejsza.

Nie przedstawiamy tutaj uwag krytycznych wobec materiału, zawartego w tomie. Jak już wspominaliśmy, Parsons kompetentnie i z dbałością o faktograficzną dokładność analizuje poglądy wybranych luminarzy filozofii matematyki XX wieku. Lektura całości lub jedynie wybranych esejów może zaciekać logików, filozofów (zwłaszcza filozofów analitycznych), matematyków, a może nawet historyków nauki.

Pozwolimy sobie jednak, przy okazji tej recenzji, na pewną osobistą refleksję. Rozprawy z filozofii matematyki dotyczą w większości *podstaw matematyki*: uwaga skupiona jest na teorii mnogości, arytmetyce, wynikach metalogicznych dotyczących podstaw matematyki. Także podstawy geometrii cieszą się zainteresowaniem badaczy w dziedzinie filozofii matematyki, zainteresowanie to dotyczy

też w pewnym stopniu teorii kategorii. Stale inspirują też filozofów problemy dotyczące struktury kontinuum oraz wielkości nieskończone małych. Od niedawna refleksja w filozofii matematyki skierowana jest także na zagadnienia informatyki. Być może jest to odczucie subiektywne, wynikające z braków w odczytaniu recenzenta, ale odnoszę wrażenie, że filozofia matematyki zbyt mało uwagi poświęca wynikom uzyskanym w bardziej zaawansowanych działach matematyki. Jest niewątpliwie rzeczą niezmiernie trudną (a nawet dość ryzykowną) odnoszenie się, z perspektywy filozoficznej, do współczesnych osiągnięć w różnych dyscyplinach algebraicznych, topologicznych czy też tych, które wyodrębniły się z szeroko rozumianej analizy matematycznej. Być może jest też jeszcze za wcześnie, aby z należytego dystansu dokonywać analiz filozoficznych najważniejszych wyników współcześnie osiągniętych w tych dziedzinach. Innym wreszcie utrudnieniem jest to, że profesjonaliści matematycy są niezwykle oszczędni w filozoficznych komentarzach do swoich prac. Wreszcie, aby poddać refleksji filozoficznej wyniki zaawansowanych działów matematyki nie wystarczy być filozofem, który zna te wyniki jedynie z popularnych omówień – trzeba samemu również przeżyć akty tworzenia matematyki.

* * *

Recenzja: CHARLES PARSONS *Philosophy of Mathematics in the Twentieth Century: Selected Essays*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2014, xii+350 pages.

*Zakład Logiki i Kognitywistyki
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Instytut Psychologii
ul. Szamarzewskiego 89a (bud. AB)
PL-60-568 Poznań
e-mail pogon@amu.edu.pl*